

APROXIMACIÓ A BÜCHNER EN EL SESQUICENTENARI DE LA SEVA MORT

Jordi Jané i Carbó

Si en algun escriptor alemany s'acompleix el que demanava Peter Szondi de l'obra literària -no n'hi ha prou amb un reflex de la història dins l'obra, sinó que s'hauria de poder estudiar la història mitjançant la literatura⁽¹⁾-, aixó es pot dir de l'obra, tan breu com densa, de Georg Büchner, en la qual la història de l'Alemanya de la primera meitat del segle passat n'és la protagonista polimorfa.

Un segle i mig ens separa d'aquella realitat i el motiu de la vigència, avui i ací, d'aquesta obra, a més del seu valor artístic i de document històric, s'ha de cercar en la reflexió que per damunt de l'anècdota presentada té per objecte la categoria representativa dels problemes que ell veia en la societat alemanya de la seva època i que, mutatis mutandis, persisteixen encara en bona part. Büchner els estudiava, els descrivia i els criticava, però no amb l'objectiu que els seus antecessors havien donat a la literatura, de millorar el sistema socio-polític mitjançant els suggeriments i les peticions dels intel·lectuals als qui ostentaven el poder, sinó amb la finalitat de denunciar la situació real en què es trobava el poble alemany, per tal de fer-li prendre consciència de la necessitat del canvi del sistema.

Tant els mitjans que calia emprar, com la fita que ell pretenia atènyer eren diferents tant dels que proposaven els *Aufklärer*, els clàssics o els romàntics, com dels que defensaven els seus mateixos coetanis del *Vormärz*: el camí que seguí Büchner no anava de la literatura a la política -com en el cas de Heine, Börne, Gutzkow, etc.-

sinó a l'inrevés. No es dedicà a la literatura fins que veié que el camí de la política, que l'activitat que faria canviar el rumb de la història en el sentit que ell li hauria volgut donar, perquè el considerava necessari, encara no era possible en la seva època, com no ho havia estat pocs anys abans, quan els jacobins alemanys havien intentat quelcom semblant. El plantejament de Büchner, pel que fa a la funció de la literatura, s'acosta més al d'aquests que al de l'època en què normalment és encasellat.

La Revolució de Juliol de 1830 esclatà quan Büchner estava acabant el batxillerat i esperonà una tendència que en el jove de setze anys havia nascut de l'observació del contrast entre l'Alemanya oficial de la Restauració, la realitat que l'envoltava i les idees francòfiles que el seu pare, malgrat haver assolit un cert benestar, seguia mantenint: abans d'ocupar el càrrec de Conseller Mèdic del Ministeri del Gran Ducat de Hessen, havia estat metge militar al servei de Napoleó, la qual cosa li donà l'oportunitat de conèixer una legislació molt més liberal que la del seu país.

Büchner va créixer en un ambient familiar, en el qual es considerava que qualsevol progrés havia estat possible gràcies a la Revolució Francesa, pel que fa a les llibertats polítiques, i a la Reforma de Luter, pel que fa a la llibertat de pensament. L'ambient de la seva ciutat, Darmstadt, estava determinat per la Constitució de 1820, una mena de farsa del dret de participació del poble, especialment després d'haver gaudit de la legislació napoleònica abans del Congrés de Viena.

Seguint la tradició familiar, anà a estudiar medicina a Estrasburg, una ciutat tan alemanya com cinquanta anys abans, en la legislació de la qual, però, havien desaparegut les càrregues feudals i el servatge, gràcies als esdeveniments de la Revolució Francesa, de les Guerres Napoleòniques i del Congrés de Viena. En aquesta ciutat fronterera amb població alemanya, guarnició i administració franceses i estudiants francesos i alemanys va trobar una barreja de l'esperit de les barricades parisines, d'activisme i del nou idealisme alemany.

Ja en la primera carta a la seva família Büchner comenta la seva participació en un dels actes organitzats amb motiu de l'arribada a

Estrasburg dels refugiats polonesos que s'hagueren d'exiliar després del fracàs de l'aixecament per la llibertat de Polònia i la seva independència del tsarisme. Büchner estava entre la delegació d'estudiants que presentà als exiliats una bandera negra, "mit dem Wunsch (...), daß diese Trauerfahne sich bald in Polens Freiheitsfahne verwandeln möge"⁽²⁾. També freqüentà l'associació estudiantil "Germania", fundada pels germans Stöber el 1828, en el llibre d'actes de la qual consta que Büchner pronuncià el 24 de maig de 1832 una conferència sobre la depravació dels governs alemanys.

Durant els dos anys de la seva primera estada a Estrasburg va seguir amb interès els esdeveniments a Alemanya, que vistos des de França encara els trobava més deplorables, i va conèixer liberals burgesos alemanys exiliats després de la Revolució de Juliol de 1830 i de la Rebel·lió de l'Alt-Hessen del setembre del mateix any. Uns i altres motivaren el seu rebuig d'aquesta tendència i que no participés en l'Aixecament de Frankfurt l'abril de 1833, promogut per l'Associació Secreta Liberal i les Associacions d'Estudiants, malgrat en conegués el pla. Immediatament després de l'esdeveniment ofereix, en una carta a la seva família, no tan sols la seva interpretació dels fets, sinó una imatge completa de la seva visió de la situació política a Alemanya i dels seus propòsits:

Meine Meinung ist die: Wenn in unserer Zeit etwas helfen soll, so ist es Gewalt. Wir wissen, was wir von unseren Fürsten zu erwarten haben. Alles, was sie bewilligten, wurde ihnen durch die Notwendigkeit abgezwungen. Und selbst das Bewilligte wurde uns hingeworfen wie eine erbettelte Gnade und ein elendes Kinderspielzeug, um dem ewigen Maulaffen *Volk* seine zu eng geschnürte Wickelschnur vergessen zu machen (...) Unsere Landstände sind eine Satire auf die gesunde Vernunft, wir können noch ein Säkulum damit herumziehen, und wenn wir die Resultate dann zusammennehmen, so hat das Volk die schönen Reden seiner Vertreter noch immer teurer bezahlt als der römische Kaiser, der seinem Hofpoeten für zwei gebrochene Verse 20 000 Gulden geben ließ. Man wirft den jungen Leuten den Gebrauch der Gewalt vor. Sind wir denn aber nicht in einem ewigen Gewaltzustand? Weil wir im Kerker geboren und großgezogen sind, merken wir nicht mehr, daß wir im Loch stecken mit angeschmiedeten Händen und Füßen und einem Knebel im Munde. Was nennt Ihr denn gesetzlichen Zustand? Ein Gesetz, das die große Masse der Staatsbürger zum fronenden Vieh macht, um die unnatürlichen Bedürfnisse einer unbedeutenden und verdor-

benen Minderzahl zu befriedigen? Und dies Gesetz, unterstützt durch eine rohe Militärgewalt und durch die dumme Pfiffigkeit seiner Agenten, dies Gesetz ist eine ewige, rohe Gewalt, angetan dem Recht und der gesunden Vernunft, und ich werde mit Mund und Hand dagegen kämpfen, wo ich kann. ⁽³⁾

Aquesta última afirmació contrasta amb el comentari que fa tot seguit sobre el motiu del seu distanciament dels esdeveniments passats i de les accions futures: no perquè ho desaprovi ni per por, sinó perquè no comparteix l'obcecació d'aquells qui veuen en els alemanys un poble decidit a lluitar pels seus drets. Els contactes que mantingué amb diferents grups i especialment amb membres de la *Société des Droits de l'Homme et du Citoyen*, basada en les proposicions de la Revolució Francesa, li permeteren d'observar de prop l'organització de les forces radicals, més desenvolupades i més conscients de la realitat a França que a Alemanya, i el refermaren en la necessitat de distanciar-se dels liberals alemanys i dels seus postulats i d'encetar un altre camí que cap dels seus coetanis havia esmentat:

Ich werde zwar immer meinen Grundsätzen gemäß handeln, habe aber in neuerer Zeit gelehrt, daß nur das notwendige Bedürfnis der großen Masse Umänderungen herbeiführen kann, daß alles Bewegen und Schreien der einzelnen vergebliches Torenwerk ist. ⁽⁴⁾

Aquests dos anys a Estrasburg (1831-33) representen l'única època de la seva vida que ell mateix qualifica de "feliç" ⁽⁵⁾, però les lleis de Hessen obligaven els estudiants a cursar els últims quatre semestres dels seus estudis a la Universitat de la regió, per la qual cosa va haver de traslladar-se a Gießen. Amb poques paraules descriu, a la mateixa carta, l'efecte que li produeix el canvi i l'estretor del nou entorn, referida tant a les persones que l'envolten, com a l'escenari, en el qual actuen, amb el trist reflex de la misèria social, la pobresa d'esperit de la petita ciutat del Gran Ducat, la mediocritat dels seus professors, la presumpció dels estudiants i la inconseqüència de l'oposició liberal. Pocs dies abans d'escriure aquesta carta, Büchner havia vist com anaven a votar els qui tenien dret a fer-ho segons aquella aparença de Constitució i com eren perseguits com a "demagogs" els qui s'atrevien a dir el més mínim que diferís de les consignes oficials, tal com preveia

la legislació vigent després de les Ordenances de Juliol (nova edició revisada dels Acords de Karlsbad, de 1819, arran de la Manifestació de Hambach de maig de 1832). No és estrany que la reflexió sobre aquests fets acabi amb aquest to exaltat:

Die politischen Verhältnisse könnten mich rasend machen. Das arme Volk schleppt geduldig den Karren, worauf die Fürsten und Liberalen ihre Affenkomödie spielen. Ich bete jeden Abend zum Hanf und zu den Laternen.⁽⁶⁾

A principis de 1834 es posà en contacte amb el moviment secret d'oposició a Hessen, amb August Becker, estudiant de teologia a Gießen, i a través d'aquest amb Ludwig Weidig, pastor de Butzbach. Seguint el model de la *Société des Droits de l'Homme et du Citoyen*, fundà la *Gesellschaft der Menschenrechte* a Gießen el març i a Darmstadt l'abril del mateix any, amb la finalitat de formar grups entre els seus membres, debatre principis polítics que es poguessin refundre en un futur programa republicà, fundar societats paral·leles a altres ciutats i difondre pamflets entre les classes socials més baixes. Ell mateix redactà -basant-se en les Constitucions Franceses de 1791 i 1793, de les quals n'agafà paràgrafs sencers- la Constitució de la Societat en tretze o catorze articles i preveia la formació de seccions de dotze membres que estarien al mateix nivell i una de les seccions fóra la coordinadora de les restants. L'escrit fou cremat en augmentar el perill de ser descoberts, però quan l'objectiu d'agrupar intel·lectuals, estudiants i obrers ja s'havia assolit. El pla principal consistia a editar pamflets revolucionaris a cadascun dels Estats Alemanys Confederats dirigits a les classes més baixes i a la petita burgesia, estudiant les condicions i els esdeveniments peculiars de cada Estat.

Amb aquesta finalitat redactà *Der Hessische Landbote*, pamflet de vuit pàgines que, encapçalat amb la consigna dels jacobins "Friede den Hütten, Krieg den Pallästen!", es dirigeix fonamentalment als camperols, parlant-los de llibertat amb un llenguatge i unes imatges que els havien de ser familiars, ja que eren extrets de l'únic llibre que segurament havien llegit: la Bíblia de Luter. A diferència d'altres pamflets apareguts a partir de 1830 amb una finalitat semblant -"Eulenspiegel", "Bauernkonversationslexikon", "Die Volkshalle", "ABC-

Buch der Freiheit", etc.- el "Landbote" parla al poble sense censurar les creences populars ni ignorar-les aristocràticament i en lloc d'usar conceptes elevats, com l'honra i la llibertat de la nació, les constitucions, els drets humans o la llibertat de premsa -conceptes tan usuals als pamflets esmentats i que els camperols no entenien ni els interessaven- els presenta els seus propis problemes en la seva pròpia llengua, les causes de la seva misèria real i la manera de superar-la, palesant que els interessos materials bàsics de la gran majoria de la població eren el motiu fonamental bàsic de la revolució.

Büchner envià el manuscrit original a Ludwig Weidig, que suprimí el que li semblava massa provocador i ho substituï per citacions bíbliques i refranys populars, la qual cosa, però, no li minvà l'agressivitat inicial contra el sistema dominant:

Das Leben der Vornehmen ist ein langer Sonntag: sie wohnen in schönen Häusern, sie tragen zierliche Kleider, sie haben feiste Gesichter und reden eine eigene Sprache; das Volk aber liegt vor ihnen wie Dünger auf dem Acker. Der Bauer geht hinter dem Pflug, der Vornehme aber geht hinter ihm und dem Pflug und treibt ihn mit den Ochsen am Pflug, er nimmt das Korn und läßt ihm die Stoppeln. Das Leben des Bauern ist ein langer Werktag; Fremde verzehren seine Äcker vor seinen Augen, sein Leib ist eine Schwiele, sein Schweiß ist das Salz auf dem Tische des Vornehmen. ⁽⁷⁾

On diu "Vornehmen" deia al manuscrit original "Reichen"⁽⁸⁾; certament el tipus de vida que presenta als camperols com a contraposició a la seva no era pròpia exclusivament dels aristòcrates, sinó de tota la minoria formada per l'aristocràcia, l'alta burgesia i l'alta burocràcia. Per altra banda aquesta modificació canviava l'argument social pel polític que podia interessar més a la burgesia que als camperols.

Amb un estil realista crític i amb estadístiques clares i senzilles detalla els impostos que paguen els camperols i comenta l'ús que se'n fa: com reparteix la Cort del Gran Ducat el pressupost entre els ministeris, els funcionaris, la policia, l'exèrcit, etc. Punt per punt va descrivint les despeses de la Cort i dels seus organismes com una maquinació encaminada a l'explotació dels camperols en benefici dels rics amb l'ajuda d'un costosíssim aparell repressiu, amb la qual cosa

pot concloure l'argumentació presentant l'ordre interior del país com l'ordre de la injustícia social: "In Ordnung leben heißt hungern und geschunden werden"⁽⁹⁾, la llei, com un caprici dels dominants, la policia i l'exèrcit, com "die gesetzlichen Mörder, welche die gesetzlichen Räuber schützen".⁽¹⁰⁾ Aquestes paraules no podien ser llegides amb indiferència pels camperols que quatre anys abans (1830) havien viscut molt de prop l'aixecament dels camperols de Södel, poble de l'Alt-Hessen, que fou durament reprimat.

Segueix amb una llicó molt elemental d'història sobre la Revolució Francesa i els drets humans i presenta com a causa de l'enfonsament de l'"Estat lliure" l'ofuscació dels francesos en vendre la seva llibertat a canvi de la glòria que els va prometre Napoleó, la qual cosa estaven pagant amb el restaurat domini borbònic i una Constitució que només aparentment era liberal, com les que prometien alguns prínceps alemanys: "Denn was sind die Verfassungen in Deutschland? Nichts als leeres Stroh, woraus die Fürsten die Körner für sich herausgeklopft haben".⁽¹¹⁾ La conclusió del pamflet és ben clara: el poble ha de prendre consciència de la seva situació i de les seves forces:

Hebt die Augen auf und zählt das Häuflein eurer Presser, die nur stark sind durch eure Arme, die ihr ihnen willenlos leihet. Ihrer sind vielleicht 10 000 im Großherzogtum und Eurer sind es 700 000, und also verhält sich die Zahl des Volkes zu seinen Pressern auch im übrigen Deutschland. Wohl drohen sie mit dem Rüstzeug und den Reisigen der Könige, aber ich sage euch: Wer das Schwert erhebt gegen das Volk, der wird durch das Schwert des Volkes umkommen. Deutschland ist jetzt ein Leichenfeld, bald wird es ein Paradies sein. Das deutsche Volk ist ein Leib, ihr seid ein Glied dieses Leibes. Es ist einerlei, wo die Scheinleiche zu zucken anfängt. Wann der Herr euch seine Zeichen gibt durch die Männer, durch welche er die Völker aus der Dienbarkeit zur Freiheit führt, dann erhebet euch, und der ganze Leib wird mit euch aufstehen.⁽¹²⁾

Fóra temerari parlar de la transcendència o de l'eficàcia que va tenir entre els seus lectors, malgrat aixó, el fet que Weidig i altres col.laboradors, sense Büchner, fessin una segona edició el novembre del mateix any -fet insòlit entre pamflets semblants, especialment considerant la repressió de què foren objecte els responsables de la primera edició- és una bona prova del seu valor, per altra banda "diese Flugschrift wäre am ersten geeignet gewesen, überhaupt breite

Wirkung in den unteren Volksschichten zu tun. Keines der anderen Blätter war psychologisch wie sachlich so geschickt und entschieden auf breite Propaganda ausgerichtet."⁽¹³⁾

L'anàlisi que va fer de la situació político-social del seu moment, de les causes de les crisis del seu temps i de les forces que calia mobilitzar per superar-les no s'esgotà amb el pamflet esmentat. La resposta de les autoritats per a reprimir els autors fou la usual ⁽¹⁴⁾ i obligà en Büchner a retirar-se a Darmstadt, a casa dels seus pares, on romangué en forçosa inactivitat política, aprofundint els seus estudis polítics, filosòfics i històrics (les obres de Thiers, Mercier i Mignet sobre la Revolució Francesa, Spinoza, Rousseau, etc.).

El producte d'aquest aïllament no fou un altre pamflet, sinó un estudi de les causes del fracàs de la Revolució Francesa en forma de drama: *Dantons Tod*. Büchner presenta ací la problemàtica de la Revolució des del seu punt de vista, condicionat per la seva experiència personal i pels estudis esmentats. La seva intenció és crear un drama històric, amb el qual l'espectador es vegi confrontat amb les contradiccions de la seva pròpia època reflectides en aquelles en les quals es debaten Danton i Robespierre. L'acció dramàtica comença en un moment en què l'"heroi" ha deixat d'actuar i el que desenvolupa el drama és la representació i motivació d'aquesta inactivitat ⁽¹⁵⁾ i l'efecte que causa en les persones, però per fer això no trasllada els problemes d'època, utilitzant la Revolució com a teló de fons, sinó que palesa que aquests problemes ja havien aparegut llavors i havien conservat tant la seva forma històrica com la polèmica. ⁽¹⁶⁾

La seva correspondència torna a ser en aquest punt la font més fiable per a veure quina és la funció que Büchner atribueix al seu drama i s'atribueix com a dramaturg:

Der dramatische Dichter ist in meinen Augen nichts als ein Geschichtsschreiber, steht aber *über* letzterem dadurch, daß er uns die Geschichte zum zweiten Mal erschafft und uns gleich unmittelbar, statt eine trockne Erzählung zu geben, in das Leben einer Zeit versetzt, uns statt Charakteristiken Charaktere und statt Beschreibungen Gestalten gibt. Seine höchste Aufgabe ist, der Geschichte, wie sie sich wirklich begeben, so nahe als möglich zu kommen. (...) Der Dichter ist kein Lehrer der Moral, er erfindet und schafft Gestalten, er macht vergangene

Zeiten wieder aufleben, und die Leute mögen daraus lernen, so gut wie aus dem Studium der Geschichte und der Beobachtung dessen, was im menschlichen Leben um sie herum vorgeht.⁽¹⁷⁾

El 21 de febrer de 1835 envià el manuscrit a Sauerländer, editor de la revista "Phoenix" de Frankfurt am Main, amb una carta, en la qual insinua lleugerament la seva situació, dirigida a Karl Gutzkow, director de la secció literària de la revista. La realitat la coneixem per una carta del seu germà Wilhelm, en la qual comenta que esperava poder exiliar-se amb els diners que obtindria de la publicació del drama, encara que per altra banda la preocupació pels amics empresonats arran de la publicació del pamflet el retenia a Darmstadt.⁽¹⁸⁾ Però l'empresonament d'altres membres de la *Gesellschaft der Menschenrechte* de Darmstadt i una citació policial dirigida a ell mateix van ser el motiu de la seva fugida immediata cap a Estrasburg.

Al principi de la seva segona estada a aquesta ciutat, ara com a exiliat polític, ha de reconèixer la impossibilitat d'una reorganització d'aquell moviment d'oposició i entre els altres alemanys exiliats com ell només hi troba una "babylonische Verwirrung".⁽¹⁹⁾ Així no obstant segueix atentament el desenvolupament dels esdeveniments al seu país, com palesa la seva correspondència, on aviat s'hi troben frases que demostren la seva esperança en el futur: "In der Politik fängt es hier wieder an, lebendig zu werden."⁽²⁰⁾

A finals de juliol va rebre a Estrasburg la seva obra publicada, encara que la censura obligà l'editor a mutilar-ne troços importants⁽²¹⁾ i fins després de la mort de l'autor no recuperà la seva forma original. Aquesta experiència amb la censura fou, possiblement, com a mínim en part, la causa que Büchner disfressés el seu proper drama, *Leonce und Lena*, amb la forma de comèdia romàntica,⁽²²⁾ però el seu fons presenta a l'espectador d'avui un altre troç d'història, encara que aquest no és anterior a l'època del seu autor, sinó que dóna un reflex esperpèntic de la seva pròpia època. Tot i que sembla un conte de fades i que algunes de les seves escenes foren més pròpies del teatre de titelles,⁽²³⁾ apareixen ací els temes que preocupen l'autor: la inutilitat de la monarquia, l'aparença de funcions de l'aparell burocràtic i l'estupidesa dels seus representants, l'arbitrarietat de la justícia, la

manca de sentit dels nombrosos Estats minúsculs, la fal·làcia de la moral tradicional que només serveix per a passar l'estona i matar l'avorriment de les classes elevades, la funció alienadora de l'educació tradicional, la misèria real del poble, etc.

En l'endemig ha acabat els seus estudis de medicina i ciències naturals a Estrasburg, ha traduït dos drames de Victor Hugo i ha començat la novel·la curta *Lenz*, que deixaria inacabada, i el drama sobre la figura del satíric popular florentí *Pietro Aretino*, l'original del qual fou cremat per la seva promesa.

Les escasses trenta planes que s'han conservat de la novel·la presenten una anàlisi psicològica del dramaturg del *Sturm und Drang* Jakob Michael Reinhold Lenz (1751-92) que Büchner admirava, basada en la biografia escrita per Johann Friedrich Oberlin, el qual a la novel·la serveix de contrapunt del personatge central. Amb els dos personatges l'autor va ensenyant detalls, barrejats amb els llargs monòlegs i les descripcions del narrador que va entrant i sortint del personatge principal, perfilant en conjunt la davallada mental de Lenz -el que Gutzkow denominà "eine Anatomie der Lebens- und Gemütsstörung"⁽²⁴⁾- des d'un estat de creació literària de considerable vàlua, que ja no esmenta, a l'aïllament exterior i interior amb el temor d'haver de tornar a la casa paterna -que el protagonista equipara a una mena de mort en vida pel caràcter autoritari del seu pare i és l'única insinuació a un motiu exterior de la malaltia- i un final ple de por, buidor i manca de sentit de l'existència.

També deixarà inacabat el drama que escriu a la mateixa època que prepara la seva tesi doctoral i la lliçó magistral que presentarà a la Universitat de Zurich, per tal d'obtenir-hi una plaça de professor. Les escenes que s'han conservat de *Woyzeck* són testimoni que Büchner no deixà de preocupar-se per aquella idea que el mogué a escriure el *Landbote* i que en una carta resum així:

Ich komme vom Chistkindelsmarkt: überall Haufen zerlumpter, frirender Kinder, die mit aufgerissenen Augen und traurigen Gesichtern vor den Herrlichkeiten aus Wasser und Mehl, Dreck und Goldpapier standen. Der Gedanke, daß für die meisten Menschen auch die armseligsten Genüsse und Freuden unerreichbare Kostbarkeiten sind, machte mich sehr bitter.⁽²⁵⁾

Si per a *Leonce und Lena* adoptà la forma romàntica, per a *Woyzeck* n'adopta una totalment diferent, realista i punyent, amb la qual crea el primer heroi negatiu de la literatura alemanya: la figura del pobre soldat, objecte de tota mena d'exploració per part dels qui formen el seu entorn, fins que, incapaç ni de sortir-se'n ni tan sols de poder mantenir el mínim vital de felicitat, no veu altra alternativa que l'assassinat i el suïcidi. No obstant això, en una escena fa ús del recurs típicament romàntic d'incloure un conte, encara que només en la forma, ja que el seu fons torna a representar el contrari i resum poèticament el contingut del drama:

GROSSMUTTER. Kommt, ihr kleinen Krabben! -Es war einmal ein arm Kind und hatt kein Vater und keine Mutter, war alles tot, und war niemand mehr auf der Welt. Alles tot, und es is hingangen und hat gesucht Tag und Nacht. Und weil auf der Erde niemand meh war, wollts in Himmel gehn, und der Mond guckt es so freundlich an; und wie es endlich zum Mond kam, wars ein Stück faul Holz. Und da is es zur Sonn gangen, und wie es zur Sonn kam, wars ein verwelkt Sonneblum. Und wies zu den Sternen kam, warens kleine goldne Mücken, die waren angesteckt, wie der Neuntöter sie auf die Schlehen steckt. Und wies wieder auf die Erde wollt, war die Erde ein umgestürzter Hafen. Und es war ganz allein. Und da hat sichs hingesezt und geweint, und da sitzt es noch und is ganz allein.⁽²⁶⁾

Tres mesos després de la seva primera lliçó a Zurich va agafar el tifus i dues setmanes després, el 19 de febrer de 1837, moria a la mateixa ciutat.

Creixell (Tarragonès) 1987.

NOTES

- 1.- Cf. Peter Szondi: *Über philologische Erkenntnis*. Citat per Viktor Žmegač (Hrsg.): *Geschichte der deutschen Literatur vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart*. Königstein/Ts.: Athenäum Verlag, 1984. Vol III/1, pàg. XII.
- 2.- *Georg Büchner Sämtliche Werke*. Hrg. von Paul Stapf. Berlin-Darmstadt: Der Tempel Verlag, 1967, pàg. 389. Carta a la família, 4 de desembre de 1831.
- 3.- *Ibid.*, pàgs. 394-95. Carta a la família, 5 d'abril de 1833.
- 4.- *Ibid.*, pàg. 397. Carta a la família, juny de 1833.
- 5.- *Ibid.*, pàg. 402. Carta a August Stöber, 9 de desembre de 1833.
- 6.- *Ibid.*
- 7.- *Ibid.*, pàgs. 211-12.
- 8.- Cf. Georg Büchner - Ludwig Weidig: *Der Hessische Landbote*. Hrsg. von Hans Magnus Enzensberger. Frankfurt a. M.: Insel Verlag, 1965 (Sammlung Insel, 3), pàgs. 5 ss. Aquesta edició també ofereix el text diferenciant l'original de Büchner de les correccions fetes per Weidig i el text de la segona edició.
- 9.- *Georg Büchner Sämtliche Werke*, pàg. 212.
- 10.- *Ibid.*, pàg. 214.
- 11.- *Ibid.*, pàg. 219.
- 12.- *Ibid.*, pàgs. 222-23.
- 13.- Karl Viëtor: *Georg Büchner als Politiker*. Bern: A. Franke Verlag, ² 1950, pàg. 93.
- 14.- Cf. *Der Hessische Landbote*, pàgs. 88-161: "Prozeßakten".
- 15.- Cf. Doro Scamardi: "Impegno sociale e pessimismo esistenziale in Georg Büchner". Dins *Miscellanea di studi in onore di Bonaventura Tecchi*. Roma: Edizioni dell'Ateneo, 1969. Vol. II, pàg. 416.
- 16.- Cf. Georg Lukács: "Der faschistisch verfälschte und der wirkliche Georg Büchner." Dins *Georg Lukács Werke*. Neuwied-Berlin: Hermann Luchterhand Verlag, 1964. Bd. VII, pàg. 73. En aquest mateix sentit cf.: Hans Mayer: *Georg Büchner und seine Zeit*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp Verlag, 1972 (1a. ed.: Berlin: Aufbau Verlag, 1959), pàgs. 200-23.
- 17.- *Georg Büchner Sämtliche Werke*, pàgs. 431-32. Carta a la família, 28 de juliol de 1835.
- 18.- Cf. *Der Hessische Landbote*, pàgs. 73-74. Carta de Wilhelm Büchner a Franzos, 9 de setembre de 1878.
- 19.- *Georg Büchner Sämtliche Werke*, pàg. 429. Carta a Wilhelm Büchner, juliol de 1835.

- 20.- *Ibid.*, pàg. 434. Carta a la família, principis d'agost de 1835.
- 21.- Cf. *ibid.*, pàgs. 430-33. Cartes de Karl Gutzkow a Georg Büchner i d'aquest a la família, 23 de juliol de 1835 i 28 de juliol de 1835 respectivament.
- 22.- Cf. Jordi Jané: "Georg Büchner: Leonce und Lena. La comedia divertida o la sátira mordaz?" *Anuario de Filología* 2 (1980): 577-585.
- 23.- Cf. Rudolf Drux: "Überlegungen zu einer historischen Metaphorologie. Am Beispiel des Automaten-Tropus in der Literatur der Restaurationszeit." Dins: Georg Stötzel (Hrsg.): *Germanistik. Forschungsstand und Perspektiven*. (Vorträge des Deutschen Germanistentages, 1984) Berlin-New York: Walter de Gruyter, 1985, 2. Teil, pàgs. 542 ss.
- 24.- Citat a Kurt Böttcher (Hrsg.) *Vormärz 1830-1848*. Leipzig: Volk und Wissen, 1972, pàg. 45.
- 25.- *Georg Büchner Sämtliche Werke*, pàgs. 442-43. Carta a la família, 1 de gener de 1836.
- 26.- *Woyzeck*. Straße. *Ibid.*, pàg. 172.

